

Віг автора

У віруваннях праукраїнців світ не мав чіткого поділу на видимий, природний, та невидимий, позаприродний. Люди поклонялися богам, намагаючись здобути їхню прихильність, і водночас спілкувалися з істотами нижчого порядку. Наші давні предки вшановували дерева і трави, джерела та ріки, гори і степи, ліси та поля, населяли їх химерними чарівними істотами, яких називали духами. Прадавні українці персоніфікували вітри, буревії, дощі, снігопади, пори року й інші атмосферні та природні явища. Духи допомагали та сприяли, шкодили та збиткувалися з людей. Хвороби, напасті, лиха визнавали за наслідки необдуманих людських дій та вчинків, карою за порушення правічних законів. Сьогодні цих істот заведено вважати представниками нижчої міфології.

Дорогий читачу!

Очевидно, ти вже зрозумів, що химерний світ чарівних істот у праукраїнській міфології надзвичайно багатий. Тож автор дослідження взяла на себе сміливість умовно поділити його на кілька частин: 1) духи природи (лісу, повітря, води, пір року); 2) домашні духи (хати, подвір'я, шкідники життя); 3) дводушники та химерні істоти (гонимарник, місячник, перевертень, відьма тощо); 4) чарівні казкові звірі (гамаюн, бабай, песиголовець, алконост тощо). Ти тримаєш у руках першу частину довідника нижчої української міфології, яка називається «Духи природи». Це видання художньо-популярне, тому не ускладнене науковими термінами й посиланнями. І хоча під час його створення автор спиралася на дослідження науковців, розвідки етнографів, фольклористів, широко використовувала власні польові дослідження, народні казки, притчі, легенди, заклинання, звичаї, обряди, пісні,

у ньому таки міститься надзвичайно багато власного художнього бачення.

Дуже хочеться, щоб цей шар нашої культурної спадщини, міфопоетичний космос праукраїнських істот-духів нарешті посів гідне місце в системі світоглядних знань сучасних українців. Адже неможливо – навіть через тисячоліття – відмовитися й цілком стерти з генетичної пам'яті народу те, що формувало його в колисці, викристалізовувало як самобутню та самодостатню націю. Минуле, сучасне й майбутнє – не окремі часові виміри, вони взаємопроникні та переплетені між собою. Бо минуле – це не просто пласт історії, воно досі живе в кожному з нас на рівні генетичної пам'яті, маминої колискової, бабусиного вишиваного рушника, дідової казки про бузинову сопілку.

Тож у добру путь!

Умовні позначення

Вдача духа

Місце проживання

Магічні
здібності / призначення

Оберіг
(чого не любить)

Гостинець
(чим задобрити)

Чарівний предмет

Походження

Духи лісу

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Праукраїнці з особливою пошаною ставилися до дерев, чи не кожному приписуючи магічні властивості. У давніх міфах про створення світу саме дерево (дуб, явір, яблуня тощо) уособлює його триєдність. Коріння – це світ Наві, потойбічний. Стовбур – це світ Яві, явний, у якому ми з вами перебуваємо. Крона – це світ Праві, праведний, у якому мешкають боги та безневинні душі разом із птахами. Траву наші предки вважали стовпами, на які опиралося небо. Ягоди, гриби, цілюще зело магічно гоїли рани, і не лише фізичні. А тварини, птахи, комахи – це тотемні пращури, утілення природних стихій, духи-покровителі чи їхні помічники.

У наших предків були священні гаї. Рубати дерева й полювати в них заборонялося. Туди приходили молитися, лікуватися

та задобрювати духів лісу. У священних гаях «водили» й «грали» веснянки-гаївки, бо там сам батько Шум промовляв до людей прамовою, яку розуміє все суще, створене Творцем. Бо це і мова Творця теж.

Мавки, лісовики, бузничі, чугайстери, блуди, мамуни, щезники – ось далеко не всі мешканці пралісу. Вони живуть у деревах, росі, сухому листі, чагарниках, болоті, повітрі, травах... Вони дружать, сперечаються, жартують, дарують, жертвують, мстять... І всі вони люблять світ, який населяють. Вони як ми... І вони – це зворотний бік тих нас, якими ми не стали.

Світ міфів та легенд, який ми призабули, але не втратили, повертається.

Лісовик

лісун, полісун, гайовик, боровик, праведний
дід, лісовий пан

Добрий,
справедливий

Живе в лісі. Зимуює
в барлозі з ведмедем

Безсмертний;
володіє даром
перевертництва; має
лише ліве вухо, яке
все чує; провісник
небезпеки; охоронець
і захисник лісу й усіх
його мешканців,
зокрема духів

Мідь, проточна вода,
сіль, кочерга

Гостинці (хліб,
солодощі), в особливих
випадках кровні
приношення: чорний
півень, чорний козлик

Ріг

Син лісу

Господар лісового царства, його дух-оборонець, хранитель, захисник.

Напі предки вірили, що коли ліс сягає певного обширу, накопичує достатньо внутрішньої енергії, він отримує щось схоже на свідомість і волю, які матеріалізуються в дух. Чим сильніший та здоровіший ліс, тим могутніший лісовик. Це справжній син лісу.

Це дух-одинак, бездітний і неодружений (не плутайте його з російським лешим, який має жінку-кікімору й дітей-обмінчат), тому не зацікавлений у накопичуванні матеріальних благ.

Залежно від обставин, лісовик легко змінює подобу. Може обертатися на велетня, вищого за найбільше в лісі дерево, а може щезнути в траві, наче мурашка. Він легко стає сухим пнем, купиною, грибом чи звичайним мохом; за секунду перетворюється на птаха чи звіра, найчастіше на ведмедя, вовка та пугача. Може набирати й людської подоби. Тоді це невисокий на зріст дідок. Шкіра в нього сіро-синя

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

чи сіро-зелена та де-не-де поросла мохом. Кажуть, що з віком шкіра лісовика змінює колір: чим він старший, тим зеленіший. У лісового пана геть відсутні брови та вії. Очі — булькаті й зелені. Коли він гнівається, ті змінюють колір, стають оранжевими. Волосся на голові, вуса й борода сіро-зелені. Лісовик має тільки одне вухо — ліве, — і воно велике та всечуюче.

Лісовик — істота справедлива й без причини не карає. Усі лісові духи та звірі скоряються йому. Жодна подія в лісових володіннях не відбудеться без його відома та дозволу. Він передбачає небезпеки. Кажуть, що перед початком невідвортної пожежі лісовик гучно сурмить у ріг, попереджаючи всіх мешканців лісу про вогняну загрозу.

Мисливці, лісоруби, пастухи, звичайні селяни-збиральники намагалися дотримуватися неписаних правил поведінки в лісі, щоб не розгнівити лісовика.

Звіролови не полювали в пору розмноження тварин, не вбивали заради розваги. Першу спійману здобич вони обов'язково залишали в дар шановному пану лісовику.

Лісорубам рубати деревину можна було тільки взимку, коли ліс спить. І брати лише дерева, пошкоджені буревієм, старі чи хворі або в тих місцях, де вони росли за густо. «Дерево — то жива істота», — свято вірили наші предки. До того ж це й домівка для дрібного звіра, комах та деяких лісових духів.

Інколи з лісовим паном укладали угоди. Для цього спеціально йшли до лісу 24 червня — напередодні свята Купала (за язичницькою традицією). Пастухи в угоді просили небагато: щоб лісовий звір молоко з корів не смоктав, худобу в болота й у хащі не заганяв та на неї